EGY „VALÓDI STÁTUSFÉRFIÚ"

Tőkéczki László: *A bohém zseni. Gróf Andrássy Gyula szellemi-politikai arcéle.* Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, Budapest, 2020. 124 oldal + képmelléklet, 3500 Ft

„Valódi státusférfiú" – fogalmazott hivatali utódja, Lónyai Menyhért; „bohém zseni" – jellemezte kortársát a brit államférfi, Benjamin Disraeli. Tőkéczki László Andrássy-monográfiáját elolvasva mindkét állítással egyetérthetünk. A könyvben a klasszikus értelemben vett államférfi képe rajzolódik ki előttünk. Hogy bohém volt-e? Kétségkívül: szerette az életet, imádott lovagolni, lelkesen pártolta a művészeteket, a szegény sorsból feltörekvő Munkácsy Mihállyal tegező viszonyban volt. Nem leereszkedésből, hanem természetéből eredendően élt így. Zseni volt – mindezt aláhúzza politikai tevékenysége. „Gróf Andrássy Gyula a modern magyar történelem legsikeresebb politikusa volt" – fogalmaz bevezetőjében Schmidt Mária Széchenyi-díjas történész, a Terror Háza Múzeum főigazgatója, a kötet sajtó alá rendezője és kiadója. Állítását a könyv minden oldala igazolja.

Tőkéczki László kötetét halála után két évvel, 2020-ban adta ki a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány. Műve kéziratban maradt, ám a kiadó jóvoltából most ezt a munkát is a kezébe veheti az olvasó. A kötet szorosan illeszkedik a XX. Század Intézet által 2000-ben, majd 2018-ban ismét publikált *Tisza István eszmei, politikai arca* című könyvhöz, amelyet a legutóbbi kiadással együtt immár háromszor is ki kellett nyomtatni a nagy fokú érdeklődés okán. Erős a gyanúm, hogy jelen kötetre is hasonló sors vár.

Nem egy szokványos életrajzi könyvet tart kezében az olvasó. Unalmas életrajzi adatok sorjázása helyett **Andrássy Gyula életművének, politikai felfogásának, munkásságának legfontosabb momentumait ismerhetjük meg.** A könyv tematikusan vizsgálja Andrássy és a magyar arisztokrácia társadalmi közegét, a főhős nemzetfelfogását, a parlamentarizmusról, a liberalizmusról és az alkotmányosságról megfogalmazott véleményét. Bemutatja a kiegyezés létrejöttében vállalt fontos szerepét, és értekezik Andrássy világpolitikában vállalt történelmi feladatairól is.

Az már a könyv első oldalain egyértelművé válik, hogy a magyar történelem egyik legfontosabb politikusának portréját kapjuk. A szerző végig kalauzolja az olvasót Andrássy politikai formálódásán. Bemutatja a fiatal Zemplén vármegyei táblabíró megismerkedését gróf Széchenyi Istvánnal, aki egy ízben Magyarország „leendő nádorának" nevezi a fiatal politikust. Igaza lett a „legnagyobb magyarnak": Ferenc József koronázásán Andrássy állt mint miniszterelnök (közjogilag a nádor posztját viselve) a koronázó hercegprímás oldalán. De elemzi Andrássy barátságát Kossuthtal, és a Deákkal való „fegyvertársi" kapcsolatát is górcső alá veszi. Már fiatalon a legnagyobbak társaságában politizált. A „szép akasztott" nem csupán az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeiben vállal aktív szerepet, de 1858-as hazatérése után a kiegyezés egyik legfontosabb aktorává válik. „Magyarországot legyőzni lehetetlen, kielégíteni az osztrák birodalom létérdeke" – fogalmazta meg 1867 summázatát a tapasztalt politikus.

Tőkéczki László rámutat: Andrássy kivételes közegből indult hazája szolgálatára. A 19. századi, a szó valódi értelmében liberális magyar arisztokrácia kiváló közeget biztosított mind az induláshoz, mind pedig az aktív politikához. Tőkéczki szerint a magyar arisztokrácia „azért volt sikeres túlélője a nehéz magyar évszázadoknak, mert értett a tehetséges és okos emberek kiválasztásához". Andrássy politikai és szellemi arcélét

Bibliofil lázadás – Oskar Werner és Julie Christie a *451 Fahrenheit* című film (François Truffaut, 1966) werkfotóján *(pinterest)*

vizsgálva rájövünk, hogy mennyire igaz ez az állítás, hiszen – újra felvéve a történész gondolatmenetét – „a liberális magyar arisztokrácia és a művelt, politizáló magyar köznemesség szövetsége teremtette meg azt a korszerű európai Magyarországot, amely – Mátyás király óta először! – csökkenteni tudta a Nyugattal szembeni technikai-civilizációs lemaradást”.

Andrássy mélyen hitt a magyarság történelmi hivatásában. De ezt – húzza alá a szerző – nem az erőszakos külpolitikában, hanem a „belterjes hódítás” által kívánta képviselni. Védte a magyarságot az idegen befolyástól, nemzetét bármely európai nációval egyenrangúnak tartotta. Vallotta a magyarság híd szerepét kelet felé, úgy gondolta, hogy országa hivatása az, hogy a német polgárosodás klasszikus eszméit eljuttassa a Balkánra. Hazája biztonsága mindennél elsődlegesebb volt számára, ezért is vállalt oroszlánszerepet a kiegyezés létrehozásában, és ezért védte a dualizmus intézményrendszerét halála napjáig. „A monarchia nagyhatalmi állása nyújtja Magyarországnak az egyedüli és legjobb védelmet a magyar nemzet létére és fennmaradására” – vallotta, s igazát a tragikus 1920-as esztendő be is bizonyította.

A kiegyezésről és a dualizmusról szóló fejezetben a szerző rávilágít Andrássy tárgyalási koncepciójának lényegére. A politikus tisztában volt vele, hogy a Habsburg Birodalom léte egyben a garanciája a magyar érdekek biztosításának, védelmének az orosz expanziótól, illetve az ország nemzetiségei által veszélyeztetett magyarság egy országban való megmaradásának. Igazi reálpolitikus volt. Andrássynak a kiegyezésben vállalt szerepét Deák Ferenc így méltatta: „Isten jókedvében adott Téged nekünk, csak az a kár, hogy duplikátumot nem teremtett, mert két példányra lenne szükségünk, egyikre Bécsben, a másikra itt.”

Haláláig ragaszkodott az 1867-ben lefektetett alapokhoz, azt bármilyen politikai támadással szemben megvédte. Így például – mutat rá Tőkéczki – halála előtt felszólalt az 1889-ben napirendre tűzött véderőtörvény vitájában, ahol foggal-körömmel védte a közös hadsereg fenntartását, mivel tudta, hogy csak ez a haderő képes megvédeni a Monarchiát, ami egyben a magyar megmaradás záloga.

A könyv kiemelten fontos része Andrássy politikai felfogásának vizsgálata. A szerző rávilágít arra, hogy Andrássy politikai pályafutásának csúcsán egy korszak határán egyensúlyozott. A tömegpolitika eszméje már az ajtón kopogtatott, de Andrássy tudta, hogy a súlyos kihívásokat csak egy olyan politikai elit tudja sikeresen megoldani, amelynek tagjai teljesítményük alapján válnak az elit részévé. Ezzel szemben a dualizmus magyar ellenzéke nem így választódott ki, s ez meg is látszott politikai „produktivitásukon”, ami abban is nyilvánvalóvá vált, hogy állandó kritikájuk mellett nem tudtak alternatívát megfogalmazni. „Ki fog derülni az is, hogy önök nemcsak, hogy jobbat nem, de hasonló vagy általában elfogadható intézményt sem fognak tudni javasolni, épp úgy, mint nem tudtak eddig sem” – mondta a kötet hőse.

Andrássy nyolc éven (1871–1879) át volt a Monarchia közös külügyminisztere. Ezt az időszakot, s különösen a keleti kérdés megoldására összehívott 1878-as berlini kongresszus idejét a szerző Andrássy politikai életművének csúcsaként értelmezi. Schmidt Mária gondolatát kölcsönvéve, a közös külügyminiszter ekkor már a világválogatottban játszott Bismarckkal és Disraelivel együtt. Külügyminiszteri teljesítményét kortársai is elismerték. Az „új idők új szelei” azonban már ekkor érezhetőek voltak: bő egy évtized elteltével az európai politikát már nem az Andrássyhoz és Bismarckhoz hasonló reálpolitikusok formálták. Európa megkezdte menetelését az I. világháború felé, amely egyben véget vetett a kontinens világelsőségének is.

„A szabadság első feltétele a rend” – fogalmazta meg Andrássy, amely megállapítást akár politikai *credó*jaként is elfogadhatjuk. Tőkéczki László könyve egy olyan államférfiról szól, aki képes volt tehetségét és képességeit hazája szolgálatába állítani egy olyan korban, amely kegyelmi pillanat volt nemzeti történelmünkben – tudta ezt, ezért is ragaszkodott a Monarchia államszervezetéhez. Gróf Andrássy Gyula szellemi-politikai arcélét megismerve rájövünk arra, hogy Magyarország óriási szellemi munícióval rendelkezik, amelyek a mai napig érvényes és megfontolandó üzeneteket hordoznak. Tőkéczki László könyve ezt a muníciót teszi elérhetővé számunkra.

Balogh Gábor